

Канюка Н.В.

*секретар судового засідання
Тернопільського міськрайонного суду
Тернопільської області*

АНАЛІЗ ПЕРЕШКОД ДОСТУПУ ДО ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ПІД ЧАС ДІЇ В УКРАЇНІ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

2022 рік назавжди змінив життя українців, безжально «стираючи» відчуття власної безпеки та впевненості у майбутньому. Повномасштабна війна російської федерації проти України як ніколи викликала потребу у захисті та відчутті захищеності. Незалежний суд є тією інституцією, яка покликана відстоювати справедливість і нині здатна хоча б частково задовольнити конституційне право кожної людини на захист її порушених прав і свобод.

Із дефініції воєнного стану, визначеної Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII зазначене поняття розкривається як особливий правовий режим, що вводиться по всій території України або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Введення цього режиму передбачає надання ряду суб'єктів, до яких належать органи державної влади, військове командування, військові адміністрації та органи місцевого самоврядування необхідних повноважень, а також обмеження конституційних прав людини і громадянина [1].

В. Коваль, досліджуючи питання режиму воєнного стану як одного із особливих режимів, запровадження обмежень конституційних прав і свобод людини та громадянина, що потрібно для виконання тих заходів, що режим передбачає, зараховує до його специфічних рис. Дослідник вважає аксіоматичним те, що права і обов'язки мають взаємокореспондуючий характер, що на практиці означає, що певному праву кореспондує (відповідає) обов'язок відповідного суб'єкта та навпаки [2]. Дійсно, під час дії воєнного

стану деякі конституційні права і свободи людини піддаються обмеженню, а обсяг прав суб'єктів владних повноважень збільшується, що викликано об'єктивними причинами. Водночас, гарантоване ст. 55 Основного Закону України право на захист у судовому порядку прав і свобод людини і громадянина, зважаючи на їх значення та цінність, під час дії воєнного стану не обмежується, а, навпаки додатково забезпечується шляхом створення нових механізмів для захисту [3].

Одним із ключових питань, які потребували вирішення з моменту початку повномасштабної агресії російської федерації, стало створення необхідних для доступу кожної особи до правосуддя умов, оскільки доступність до правосуддя є індикатором відсутності перешкод до реалізації права на справедливий судовий захист.

У демократичному суспільстві обов'язок забезпечення принципу доступності до правосуддя залежить не лише від представників органів влади, але й від кожного члена громадянського суспільства, який зобов'язаний здійснювати контроль за діями суб'єктів владних повноважень. Прикладом цього є робота під час війни правозахисних організацій, однією з яких є Центр громадських свобод, напрямком діяльності якої, серед іншого, є моніторинг діяльності судових органів під час дії воєнного стану. За результатами опублікованих на сайті організації матеріалів круглого столу «Громадський контроль під час війни: як не допустити згорання демократії», проведеного 30 березня 2023 року, його організатори наголосили на таких перешкодах доступності правосуддя, які були зафіксовані з початком війни: обмеження доступу до багатьох відкритих даних та реєстрів, зокрема контактних даних судів та їх адрес, що на думку М. Хромих, є невиправданими діями, а зазначені дані є в інших джерелах; рішення Ради суддів України, яке фактично дозволяло не відповідати на запити громадян на доступ до публічної інформації, а копії таких звернень Рада радила надсилати СБУ для перевірки осіб, що запитують інформацію; обмеження доступу до Держреєстру; закритість для громадськості судових засідань [4].

Безсумнівно, зазначене свідчить про існування з початком агресії рф суб'єктивних перешкод до правосуддя, однак й органи судової влади під впливом війни були вимушені швидко адаптуватись до реалій сьогодення, виконувати у надзвичайно складних умовах додаткові завдання, враховуючи зміни до правил здійснення судочинства. О. Харитонов, даючи оцінку ситуації, яка виникла з початком війни, судову практику у 2022 році охарактеризував як: турболентність, невизначеність і шок, особливо у перші три-чотири місяці повномасштабного вторгнення; об'єднання колег усієї юридичної спільноти навколо питання щодо пошуку / розробки ефективних механізмів стягнення збитків із держави-агресора; судочинство в онлайн-режимі [5].

На основі аналізу стану використання системи електронного судочинства, виділимо такі причини виникнення перешкод до її доступу у період війни в Україні:

об'єктивні. Причини даної групи не залежать від суб'єктів, до кола обов'язків яких входить створення необхідних для інтеграції інформаційних технологій при здійсненні правосуддя умов, а також від інших осіб, які у той чи інший спосіб впливають на активізацію використання інструментів електронного судочинства. Вони здебільшого викликані військовою агресією російської федерації. Зокрема, це: масовані обстріли об'єктів критичної інфраструктури, внаслідок чого знеструмлюються необхідні технічні засоби; повітряні тривоги, під час яких для збереження життя та здоров'я усіх причетних до електронного судочинства осіб має бути забезпечено перебування в укритті або залишення відповідних установ; перебування частини території України під окупацією; відсутність або гальмування можливості реалізувати право на судовий захист особами, які з різних, пов'язаних із війною причин змушені покинути свої домівки та переміщатися як в межах території нашої держави, так і за її кордон або ж перебувають у складі Збройних Сил України. Наприклад, зміст технологічного документу, виданого Краси́лівським районним судом Хмельницької області свідчить про зупинення провадження у справі № 677/1745/15-ц 07 червня 2022 року по причині перебування особи, яка

бере участь у справі, в складі Збройних Сил України або інших утворень відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан [6];

суб'єктивні. Зазначена група причин залежить від усіх причетних до забезпечення електронного судочинства суб'єктів. До цієї групи причин виникнення перешкод зараховуються: недостатній рівень кадрового і технічного забезпечення, недосконалість державної політики у сфері здійснення електронного судочинства, низька активність учасників судового процесу щодо використання інструментів електронного судочинства та ін.

На основі вищевикладеного, можна зробити висновок, що ряд перешкод для доступу до електронного судочинства, які виникають у період збройної агресії російської федерації і мають суб'єктивне підґрунтя, існували й до початку введення режиму воєнного стану. Натомість причини, які були залічені до об'єктивних, з одного боку гальмують доступ до електронного судочинства, а з іншого – війна російської федерації проти України неабияк активізувала використання засобів інформаційних технологій в судочинстві, сприяючи його розвитку.

Література:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

2. Коваль В. Адміністративно-правовий статус військовослужбовців в Україні в умовах правового режиму воєнного стану. Дисертація на здобуття доктора філософії за спеціальністю 081 - Право (галузь знань 08 - Право). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2021. 225 с.

3. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

4. Аналітичний огляд ситуації з громадським контролем різних сфер під час воєнного стану. URL: <https://ccl.org.ua/ozon-post/analitichnyj-oglyad-sytuaciyi-z-gromadskym-kontrolem-riznyh-sfer-pid-chas-voyennogo-stanu/>

5. Харитонов О. Що пережила судова практика у 2022 році? *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/shcho-perezhila-sudova-praktika-u-2022-roci.html>

6. Технологічний документ, виданий Краси́лівським райо́нним судом Хмельницької області у справі № 677/1745/15-ц 07 червня 2022 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104653804>